SPRÅKLIG SAMLING

NR. 2
APRIL/
MAI

1963
4. ÅRGANG

LØSSALG 50 ØRE

GITT UT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

„SAMNORSKEN ER DEN BESTE LØYSINGA"

Realskoleelever uttaler seg om språkproblemet

En tredjeklasse ved Hallingdal realskole har skrevet stil om norsk språk og språksituasjon. Oppgava lydde: «Ei kort utgreiing om språkutviklinga her i landet, og om korleis stoda er i dag. Kva for løysing har du på språkproblemet?» Vi har fått høve til å trykke utdrag av en del av stilene.

Birgit Sortebråten: «Eg trur at dei to partia burde gå saman og bøya seg litt kvar, slik at det kunne bli eit samnorsk språk. Alle dei vanskane vi har no på grunn av dei to språka, ville då bli borte. No har vi sliti med språkvanskane så lenge at det snart burde bli eit brigde.»

Bjørg Renslo: «Tenk på alle dei bøkene som må prentast på to mål, og på alle dei timane som skuleungdommen bruker på sidemålet! Alt dette kunne vi sleppa, og spara både tid og pengar, hadde vi berre eitt språk.»

Kåre Buseth: .... Vi har t. d. a-verba. Vi kan sjå på å kasta, som blir bøygd slik: å kasta-kastar-kasta-kasta. Denne a-forma vi har på nynorsk, meiner eg dei må ta med i samnorsk. Også a-endinga av hokjønnsorda må

(Forts. s. 7)

‚SPRÅKLIG SAMLINGS VENNER' EN SUKSESS

Stadig nye medlemmer

Vi er glade for å kunne kvittere for ei rekke medlemskap i «Språklig Samlings Venner», og vi håper strømmen av meldinger vil fortsette som den har begynt.

Vi minner om at medlemskap koster kr. 20,— og at alle kan tegne så mange medlemskap som de ønsker.

Send pengene til «Språklig Samlings Venner», boks 636, Oslo. Postgironummeret er 16378.

Aksel Skretting, Madla, kr. 20,—, Astrid Kolltveit, Rjukan, kr. 20,—, Halldor Heldal, Røa, kr. 20,—, Knut Aas Holm, Vegårdshei, kr. 50,—, E. Michalsen, Otta, kr. 20,—, Jørgen Bergo, Vikersund, kr. 20,—, Sv. Gripsrud, Hinna, kr. 20,—, Arne-Birger Knapskog, Namsos, kr. 25,—, dr. Stian Erichsen, Arendal, kr. 20,—, Olav Løvland, Haugsjå st., kr. 25,—, Ivar Skjånes, Trondheim, kr. 20,—, Håko nM. Pettersen, Seida, kr. 20,—, Nik. Vorren, Bjørnevatn, kr. 20,—, Arne S. Jacobsen, Henningsvær, kr. 20,—, Erling Slaatto, Røa, kr. 20,—, Ingvar Sognnes, Stavanger, kr. 20,—, Finn

(Forts. s. 7)

Helge Ytrehus:

HVORFOR SPRÅKLIG SAMLING?

Personlig syns jeg det er stor slagkraft i formålet for Språklig Samling, det at et lite folk som vårt må løyse språkstriden, og det er urett mot en part dersom den andre parten skulle få en avgjort seier for sitt språk. Likeså i det argumentet at en mengde folkelige former er dagligspråk for de fleste i landet i dag. Derfor er det ei språklig frigjøring vi vil.

Departementet:

Gjeldende regler tillater ikke „kuen" og „jenten"

La lærerne få ro

Det er ikke lett å være lærer i norsk her i landet. ikke før er det blitt så noenlunde ro omkring retningslinjene for morsmålsopplæringa, så begynner en eller annen å skape forvirring på ny.

(Forts. s. 7)

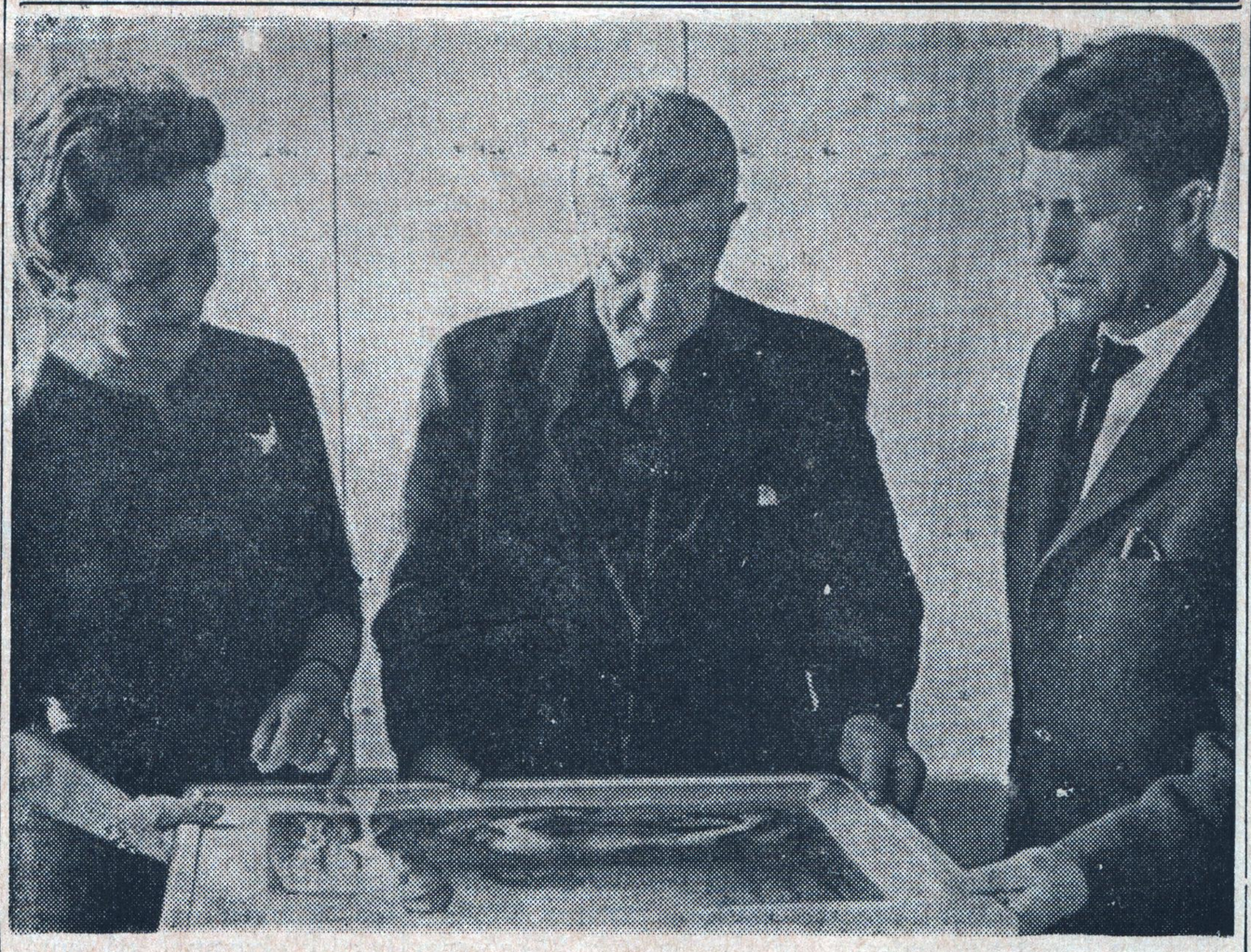

FØNHUS mellom forfatterinna Halldis Moren Vesaas og forfatteren Kåre Holt.

Den 5. mars 1963 blei Språklig Samlings litteraturpris delt ut for første gang. Prisen, et litografi av Ridley Borchgrevink, gikk til forfatteren Mikkjel Fønhus. Til stede ved utdelinga, som fant sted i Lektorenes hus, var representanter fra Aschehoug forlag, Oslopressa og NTB, foruten jurymedlemmene Halldis Moren Vesaas, Kåre Holt og Svein Hofseth. Fra Språklig Samling møtte ellers Rakel Seweriin og Leif Egerdal. — På side 5 finner De den talen som formannen i juryen, forfatterinna Halldis Moren Vesaas, holdt ved utdelinga.

„Eitt eller fleire riksmål?"

Språklig Samling i frisk radiodebatt

Den 28. januar møtte nestformannen vår, **Kay Olav Winther,** til språkdiskusjon i Norsk Rikskringkasting. Emnet var «Eitt eller fleire riksmål?»

De andre innleierne var riksmålsmannen **Thorbjørn Brynildsen** og nynorskmannen **Hans Olav Tungesvik.**

Alle tre debattantene kom godt fra det. Diskusjonen var frisk og saklig og fri for den bjeffetonen som samtaler om norsk språk gjerne får her i landet.

Brynhildsen hevda i sitt innlegg at vi har et riksmål som er lett å lese. Det har **en fast** grammatikk og er «bearbeidet gjennom lange

(Forts. s. 7)

TORDENSKJOLDS SOLDATER PÅ FERDE I ØSTFOLD

Liten bredde i opposisjonen

Det må stå dårlig til med riksmålsbevegelsen i Østfold. Det er ingen *bredde* over oppslutningen, ser det ut til. Sant nok fins det en del medlemmer på papiret, men virkelig aktive er det visst verre med.

Frammøtet på de diskusjonsmøtene som arrangeres rundt om i fylket gir oss en pekepinn om forholdet. Det er de samme 2—3 debattantene som går igjen.

Blir en samnorskmann innbudt til å holde foredrag i Moss, kommer «riksmålsopposisjonen» fra — Fredrikstad. Den består av formannen i Fredrikstad Riksmålsforening og 1 á 2 drabanter.

Reiser en til Sarpsborg møter debattantene fra Fredrikstad opp der. På et mø-

(Forts. s. 7)

FORMANNEN:

IKKE NOK MED TILTRU

Alle som verver medlemmer til Språklig Samling, har vel støtt på dette argumentet som grunn for ikke å melde seg inn: Samnorsken kommer av seg sjøl, det er ikke nødvendig å bry seg.

Til et slikt argument vil vi svare: Vi hilser med glede denne sterke trua på samnorskens framtid, men at den kommer av seg sjøl, «flytandes på ei fjøl», nei, det trur vi ikke. Som alt nytt, som alle saker som bryter med det tilvante, må samnorsken kjempes fram. Den kommer såvisst ikke «flytandes».

En kan si forholda ligger vel til rette for sammensmelting av bokmål og nynorsk til ett felles skriftspråk. Storting, skole og språknemnd arbeider i den leia. Jo, alt ligger vel til rette, ville gå av seg sjøl — hvis ikke motkreftene i dag var så sterke som de er. For oss i alle høve, som er aktivt med i Språklig Samling, er det klinkende klart at språklig konservatisme, med et effektivt og moderne propagandaapparat, støttet av pengemakt, i dag er i stand til ikke bare å forsinke, men å forkludre styremaktenes språkopplegg.

Språksituasjonen i dag er slik at samlingstanken kaller på tilslutning fra alle som bekjenner seg til et liberalt syn på språk og språkutvikling, alle som mener det er mulig, og ser det som en fordel at vi når fram til ett skriftspråk bygd på folkemålets grunn. (På hvilken annen grunn skulle en ellers bygge?)

Til alle Språklig Samlings medlemmer vil vi si: La ikke noe høve gå fra deg til å spre opplysning om samlingstanken, eller til å tegne medlemmer, i vennekretsen og på arbeidsplassen.

Til de skrivekyndige i laget vårt vil vi si: Vær med å støtte avisa vår med innlegg. Ta til gjenmæle i dagspressa når den offisielle språkpolitikken blir angrepet. Vis ansikt.

Ei sterk rørsle skapes bare ved innsats av mange!

Svein Hofseth.

Anders Lange hisser til bokbål

På et diskusjonsmøte i Sarpsborg fortalte en gymnasiast fra Fredrikstad at den omreisende «redaktør og folketaler», Anders Lange, hadde besøkt gymnasiastsamfunnet der og forsøkt å hisse gymnasiastene til bokbrann.

Anders Lange trenger neppe å bli presentert. De fleste har sikkert støtt på hans merkelige publikasjon «Hundeavisen» eller lest artikler han har skrevet i den konservative pressa.

Den som har hatt høve til å høre eller lese det Anders Lange serverer, skjønner straks hvilken vekt en må legge på det. Men for «ubefestede sjeler» kan han være farlig.

Vi trur likevel gymnasiastene rundt om har såpass vurderingsevne, at de kan måle gehalten i det som blir servert og ikke lar seg rive med av anarkistiske forførelseskunster.

Opplysningsfakkelen

Gunnar Mathiesen, Berlevåg, bet. kr. 10,—, og utfordrer: skolestyrer L. Kjelsberg, Elvebakken, skolestyrer G. Pettersen, Alta, og lærer Rolf Ballo, Alta. Per E. Vale, Boks 298, Bodø, bet. kr. 10,— og utf. red. Karl Aartun, Bodø, Per Straumfors, Nordland Skoledirektørkontor, Bodø og sivilagr. Arne Stornes, Bodø. I. Viken, Støren, kr. 10,—. Lektor Arnold Liland, Bø i Telemark, kr. 10,—. Utf. ordfører Erik Kvæven, Sirdal, Dorgefoss, lensmann Olav Tonstad, Tonstad, lærer Albert Eidem, Elnesvågen. — Jarl Yndestad, Løvik på Sunnmøre, kr. 10,—. Magne Skadsheim, Mysen, kr. 20,—. Egil Hekneby, boks 33, Spikkestad kr. 10. Håkon Gjertsen, boks 75, Sarpsborg kr. 10,—. Aksel Bråten, Dal, bet. kr. 25,—. og utf.: skolestyrerne Øiv. Askheim, Eidsvoll, Sv. Romstad, Morskogen, Håkon Thomasen, Eidsv., M. Imsen, Bøn, og lærerne Underdahl, og H. Østerud, begge Eidsvoll.

HJØRNET:

Det Norske Teatret

Vårt rette nasjonalteater

Det Norske Teatret har hatt jubileum, men SPRÅKLIG SAMLING har ikkje vore å finne i rekka av gratulantar. Først nå har vi høve til å si ein takk til teatret. Det kjem seint, men ikkje mindre rett frå hjertet av den grunn.

Vi skal ikkje her prøve å gi teatret rette plassen i norsk kulturliv; bare slå fast at utan dette teatret hadde norsk scenekunst vore fattigare enn han er i dag. Det Norske Teatret har vore ei utfordring både til skapande kunstnarar og publikum og har på mange måtar vore avantgarde-teatret framom andre.

Her i bladet har vi tidligare kalla Det Norske Teatret for vårt *rette nasjonalteater*. Vi tar det opp att her.

Medan det teatret som bærer namnet Nationaltheatret representerer eit slag provinsialisme, held Det Norske Teatret vegen open for impulsar utanfrå samstundes som det tar vare på det beste i vår eigen kultur. Det er universalitet i beste meining.

I avisartiklar om jubileet prøvde enkelte å bagatellisere Det Norske Teatrets betydning som *målteater*.

Ein må sjå svært dårlig dersom ein ikkje får auga opp for at nettopp målføringa er ei av årsakene til at folk fyller dette teatret, medan dei andre står tomme.

Det store med dei som leier Det Norske Teatret er at dei har greid — og greier — å følgje utviklinga utan å miste kontakten med tradisjonen. Det syner seg både i repertoar, spel og — språk. Alt bærer merke av framsyn.

Det er dette som gjør at vi har tru på Det Norske Teatret. Det har hatt stor framgang både kunstnarlig og økonomisk, likevel er det ikkje noe som tyder på ein der vil slå seg til ro i tilfreds sjølbeundring. Blikket er retta framover. Nye oppgaver ventar.

SPRÅKLIG SAMLING ønskjer Det Norske Teater lykke og framgang i tida som kjem. Vi håper og at jubileet har brakt teatret nærare det store målet: eige hus. Når denne saka er vel i hamn, blir det rom for ny kunstnarlig og økonomisk vekst.

Klipp om

En dårlig vits

Sjøl om det kommer litt post festum, gjengir vi noen klipp av reaksjonen på bildebladet NÅs oppnorsking av «julesanga våre». Vi mener saka har betydning ut over det aktuelle tilfellet. — Om ikke lenge møter vi nok «Møhl's julesanger» i argumentasjonen. Vi veit fra før hvordan det er gått med Nicolettes oppnorskinger og de ulike forvrengingene av «Ja, vi elsker». Vi får dem stadig servert av folk som henter sine argumenter fra petitspaltene og vittighetspressa.

Venstres Pressekontor: «De fleste forsto jo med en gang at det hele var noe vrøvl og at Hans Nilsen Møhl ikke eksisterte, men noen gikk på køpenickiaden. Og hvem var det? Jo, det var i første rekke Høyreaviser, som bestandig har vært om seg etter å finne sprengstoff mot norsk mål i alle former.

— — —

For øvrig er NÅ-historien bare et eksempel — et ekstremt eksempel — på en taktikk som i stor utstrekning blir drevet i atskillig farligere former. En løgn som er så grov at den avsløres av de fleste gjør mindre skade enn en løgn som er så listig at bare få oppdager falskneriet.

Unnskyld, men det fortoner seg slik, og det er ikke til heder for dem som bruker alle midler til å bekjempe norsk mål.»

Sarpsborg Arbeiderblad»: «Vi vet ikke om det er noen andre enn høyreavisene som har «gått på spøken», og hvis «NÅ»s redaksjon har fått seg en god latter på deres bekostning, så er det den vel unt.

Men saken har også en alvorlig side, forsåvidt som den viser hvilke midler enkelte riksmålsfolk tar i bruk i sin agitasjon mot Stortingets vedtak om å søke en tilnærming mellom de to målformene. En kulturmedarbeider i høyrepressen «anmelder» en ny sangbok på samnorsk og sabler den ned. Vi synes ikke det er underlig at høyreavisene tok det for god fisk. Og så viser det seg å være ren svindel. Det var «kulturmedarbeideren» selv som hadde «omsatt» sangene til noe han utga som samnorsk, et begrep som forøvrig ikke eksisterer, for å lattergjøre den nye rettskrivningen.

En kan selvsagt velge å smile av slikt og kanskje også ergre seg litt over at ikke alle straks skjønte at det var noe tull og tøys. Men hvis språkkampen skal utarte på denne måten, kan det bli alvorlig nok. Slike «spøkefulle» innslag i en debatt av den største kulturelle betydning kan en vittighetsavis til nød tillate seg.»

Arbeiderbladet, Oslo: «Det virkelig morsomme med denne tvilsomme julespøken er at den tyder på at en på det hold har sloppet opp for argumenter i målstriden. Ingen er i tvil om hvor billedbladet NÅ står i den striden. Uten å ville det har bladet ved sin angivelige parodi kommet i skade for å drive harselas over sine egne. I mangel av et faktisk eksempel på språkfordervelige skrifter har man overlatt til Morgenbladets kulturmedarbeider å dikte opp et rystende «eksempel». Et tydeligere tegn på åndelig armod skal en visst lete lenge etter.»

Ole Arnfinn Torgersrud:

Appell til godvilje

Formålsparagrafen vår lyder slik: «Landslaget for Språklig Samling vil arbeide aktivt for eitt skriftspråk i landet, og søke å nå fram til dette ved gjensidig tilnærming mellom bokmål og nynorsk. Landslaget er partipolitisk uavhengig.» — Dette vil ikkje seie det same som at vi har tenkt å setje oss ned og lage eit fullferdig samnorsk språk i dag eller i morgon. Men vi vil samle framstegsvennlige folk frå båe språkleirer til samarbeid, for å nå fram til eit språk så snøgt som det er naturlige vilkår for det. Vi vil samle det norske folket til ikkje å legge kunstige hindringar i vegen for den utviklinga som før eller sia av seg sjøl vil føre fram mot dette målet. Vi ser det slik at det er ingen grunn til å halde på striden og kostnadene og ulempene med to språk for det vesle folket vårt lenger enn strengt tatt nødvendig.

Gjennom dei siste mannsaldrar har vi sett korleis dei to skriftspråka våre har nærma seg kvarandre steg for steg. I dag er vi komne så langt at skilnaden på radikalt bokmål og radikalt nynorsk ikkje lenger treng å vere særlig stor. Denne utviklinga har også fleirtalet av våre folkevalde styresmakter i samråd med dei sakkyndige tatt konsekvensen av. Men like fullt ser vi at dei mest fanatiske i språkstriden durar fram med krig for språkformer som utviklinga har gått forbi. Enda det nå burde vere klinkande klårt for alle at framtidsspråket i Norge blir korkje det bokmålet eller den nynorsken vi har i dag.

Vi i Språklig Samling vil ta konsekvensen av utviklinga og arbeide for eitt norsk språk, bygt på eit breiast moglig grunnlag av norsk folkemål. Og til norsk folkemål reknar vi det språket som blir tala i dag i alle delar av landet og i byar så vel som på bygdene. Vi bygger på det programmet som ein av våre fremste språkekspertar og samnorskmenn, professor Moltkte Moe forma for eit par mannsaldrer sia: «En kan ikkje skjære væk hverken vor yngre historie eller vor gamle historie, kan ikke sette hverken by eller bygd utenfor. Begge må være med fra hver sin kant — mot samme mål: et fælles norsk sprog, fremvokst av det levende talemål.»

Med samlingsprogrammet vårt appellerer vi til fornuft og samarbeid til forståing og godvilje hos både bokmålsfolk og nynorskfolk. Vi vil ikkje ha bitter strid og flisespikkeri og hån og hogg mot kvarandre, men saklig samarbeid for å nå fram til eitt skriftspråk i Norge. Og i den stutte tida som er gått har også organisasjonen vår hatt den glede å møte sympati og velvilje frå framstående personar innafor ymse område i samfunnet vårt.

Landslaget for Språklig Samling er i dag den naturlige språkorganisasjonen for alle framstegsvennlige nordmenn, som vil samarbeide for å realisere Henrik Wergelands kongstanke:

Ett skriftspråk i Norge.

RIKSMÅL ER SAMNORSK

I FARMAND nr. 4 for i år skriver programsekretær Arne *Grimstad:*

«Vi har i den seinare tid merka sterke tendensar til at «det rene sprog» blir oppblanda med bokmålsord, folkemålsform og jamvel gode nynorske ord, men heile tida under namnet «riksmål». Dersom denne tendensen held fram, kan vi samnorskfolk snart kalle riksmålsfolket våre beste hjelparar. Og det vil ikkje undre meg om nett den utskjelte samnorsken om ikkje så altfor lang tid blir kalla det naturlige riksmålet.

Den dagen skal eg óg bli riksmålsmann.»

SPRÅKLIG SAMLING

Utgitt av Landslaget for Språklig Samling

REDAKTØR:
Kay-Olav Winther
REDAKSJONSSEKRETÆR:
Magne Aksnes
ANSVARLIG: Svein Hofseth

MEDLEMMER OG PRESSE

Ei av de viktigste oppgavene for landslaget i tida framover, er å skaffe flere medlemmer.

For å stimulere til økt innsats på dette området har arbeidsutvalget vedtatt å avvikle en større vervingsaksjon. Vi stiller store forventninger til denne kampanjen.

I denne sammenhengen vil vi vende oss direkte til det enkelte medlem og den enkelte leser og be om aktiv innsats og støtte.

Vi veit at det fins tusener i dette landet som deler Språklig Samlings syn på språkspørsmålet, men en stor del av disse er ennå ikke medlemmer av organisasjonen. Det svekker vår slagkraft.

La oss sette oss som mål at vi alle skaffer minst ett nytt medlem hver fra nå av og fram til St. Hans. Det er ei realistisk målsetting.

La oss dessuten minne om at det går an å sende pengegaver til postgirokonto 163 78. Landslaget står ennå ikke sterkt nok økonomisk. Vi har både idéer og planer, men makter foreløpig ikke å sette dem ut i livet da økonomien er anstrengt. Alle gaver, store og små, er til stor hjelp.

Vi håper f. eks. at alle de sympatisørene vi har omkring i landet — interesserte som ikke ser seg i stand til å gå aktivt med i arbeidet — vil nytte høvet til å støtte virksomheten på denne måten. Det betyr så lite for den som gir og så mye for landslaget.

*

Vi vil også rette en appell til den radikale delen av norsk presse:

Vi syns det er beklagelig at det så å si bare er den konservative pressa som har engasjert seg fullt ut i språkarbeidet og språkkampen.

Vi håper på ei endring i dette forholdet. Språklig Samling ser det som si oppgave å mane til vern om og kamp for de verdiene som norsk mål og kultur representerer. Nettopp i ei tid som vår, med stadig sterkere påvirkninger ute fra, er det viktig at vi har oppmerksomheten vendt mot dette spørsmålet.

De politiske partiene har tatt klar stilling. Alle — unntatt ett — går inn for det synet som Landslaget for Språklig Samling representerer. Vi arbeider etter de retningslinjene som Stortinget med stort flertall har slutta opp om, og har tillit til Norsk Språknemnd og det arbeidet den utfører.

Språklig Samling oppfordrer den radikale delen av norsk presse til å slutte opp om Stortingets og de politiske partienes linje i språkspørsmålet og gå aktivt inn i arbeidet for et samnorsk riksmål.

Norsk språk og kultur har et krav til oss alle. De konservative kreftene gjør stadig nye framstøt. I denne situasjonen hviler et stort ansvar på den radikale pressa. Vi håper den vil ta imot utfordringa og føre arbeidet fram.

Gaver

Sigurd Bodvar, Liland i Ofoten, kr. 15,—. Reinh. Høydal, Ulsteinvik, kr. 5,—. Solveig og Lars Groven, Kr.sund N, kr. 20,—. K. Skeidsvoll, Åndalsnes, kr. 10,—. Halldis Moren Vesaas, Ytre Vinje, kr. 25,—. Stavangerlaget kr. 100,— («gave til opplysningsarbeidet»). Jakob Ryen, Rognan, kr. 50. Carl Takla, Ole Bulls gt. 17, Lillestrøm kr. 50,—. Einar Tønnesen, Nøtterøy kr. 100.

Avstanden er ikke lenger enn mange andre steder og jeg kan ikke imøtese søknaden.

Moss Avis.

Medlemskontingent og bladpenger

Vi ber lokallag og direkte medlemmer betale inn kontingenten for 1963. Postgironummeret er 163 78.

Vi minner dessuten om at bladkontingenten er forfalt til betaling. Medlemmer får bladet gratis. Tingere som ikke er medlemmer av landslaget, betaler kr. 5,— til postgirokonto 163 78. Husk å notere på tallongen at det gjelder bladpenger og ikke medlemskontingent.

SIA SIST

— den 14. mars talte nestformannen i gymnasiastsamfunnet «Fraternitas Borgiensis» i Sarpsborg over emnet «Hva er riksmål?».

— på et møte i Moss Venstrelag 26. mars orienterte nestformannen om språksituasjonen og samlingstanken.

— Språklig Samling Oslo arrangerte åpent møte torsdag 28. mars. Foredragsholder var den svenske professoren Gösta Bergman som talte over emnet «Talspråk och skriftspråk». Nærmere omtale i neste nummer.

— gymnasiastsamfunnet «Skiringsheim» ved Ski høgre skole arrangerte diskusjonsmøte om språkspørsmål fredag den 29. mars. Språklig Samling var representert ved nestformannen. For Riksmålsforbundet møtte lærer Henriksen, Lillestrøm.

Studiering på Bø

Språklig Samling Bø i Telemark har nylig avslutta en studiering med 12—13 deltakere. Som studiemateriell blei brukt det brevkurset som landslaget har arbeidd ut. Studieringen var en stor suksess blir det meldt fra Bø.

?

1. Når blei nemningene «bokmål» og «nynorsk» offisielle?
2. Hva heter formannen i Norsk Språknemnd p.t.?
3. Hvilket postgirokontonummer har Landslaget for Språklig Samling?
4. Hvem har skrevet boka «Slegge og ambolt»?
5. En omdiskutert tysknorsk bildende kunstner fylte 70 år først i januar. Hva heter han?
6. Hva heter den nyutnevnte teatersjefen ved Den Nationale Scene i Bergen?
7. Hvor gammel er tidligere sjef for Norges Bank, direktør Gunnar Jahn?
8. Hva er «hippokrene»?
9. Hva heter den danske soknepresten som har skrevet så mange interessante og gode bøker om jødefolkets historie?
10. De tyske brødrene Grimm er framfor alt kjente for eventyrsamlingene sine, men de gav også navn til og tok initiativ til et annet storverk. Hvilket?

(Svar side 5).

Språklig Samlings KRONIKK nr. 2 – 1963

ETT ELLER FLERE RIKSMÅL?

AV KAY-OLAV WINTHER

Vi bringer her nestformannens innledning og sluttreplikk fra ungdomsdiskusjonen i kringkastinga.

I

Den omveltinga som har funnet sted i samfunnet i dette hundreåret, har satt fart i utviklinga av et fellesnorsk riksmål. Bedre kommunikasjonsmidler, høgere levestandard og økt fritid har brakt folk fra ulike deler av landet i nær kontakt med hverandre. Språkskille er revet ned til fordel for en mer ensarta tale- og skriftnorm.

Landslaget for Språklig Samling ser denne sammensmeltingsprosessen som en fordel for norsk kultur.

Forfatteren Kåre Holt har sagt: «Jeg tror samnorsken vil bli et rikere og mer nyansert uttrykksmiddel enn de to målformene vi nå har, fordi det vil samle i seg både nynorskens og bokmålets muligheter.»

Dette er etter all sannsynlighet riktig. Man har hatt ei liknende utvikling i engelsk, som — sannsynligvis — er ett av verdens rikeste språk.

Landslaget for Språklig Samling mener dessuten at et samnorsk riksmål vil bli mer overensstemmende med norsk lynne og egenart enn bokmålet og nynorsken er i dag, og med det et rikere instrument for ånd og tanke — en inspirasjon til økt kulturell skaperkraft.

Den store salmedikteren Elias Blix skreiv en gang: «Det norske målet løyste skaldetunga mi, det danske batt ho.»

Vi trur at et felles-norsk riksmål, bygd på levende norsk folkemål, vil bety ei liknende utfordring.

*

Samnorskfolket ser det slik at språket har ei tresidig oppgave:

Det skal formidle kulturarven fra generasjon til generasjon, være redskap for de kulturskapende kreftene i samfunnet og tjene som kontaktmiddel i det daglige samkvemmet menneskene i mellom.

Språklig Samling mener at et felles norsk riksmål vil være bedre i stand til å løse disse oppgavene enn de måla vi nå har.

Samnorsken vil inneholde elementer fra både nynorsk og bokmål, og vil derfor beholde kontakten med den kulturen som er skapt omkring begge disse målformene. Dernest vil det samnorske riksmålet bli et rikere og mer fulltonende instrument for den skapende kunstneren, da det vil få større ordforråd, begreps- og nyanserikdom. På samme tid vil det gi leseren et inderligere og mer umiddelbart forhold til litteraturen, fordi avstanden mellom leserens eget språk og kunstnerens, blir mindre. Og endelig vil det egne seg bedre til alminnelig kontaktmiddel, da det bygger på landsgyldige ord og former. Det blir forståelig for enhver og slik at alle kan nytte det.

Enkelte er tilbøyelige til å undervurdere dette siste momentet. Følgen er at det blir lagt ensidig vekt på tradisjonen når språket skal normeres, noe som skaper avstand mellom skriftspråket og folks målkjensle. Resultatet er språklig usikkerhet og vaklende stilsans.

*

I foredraget «Et folk uten sprog» sier Arnulf Øverland: «Det felles skriftsprog holder oss sammen som folk.»

Landslaget for Språklig Samling deler dette synet. Vi mener at arbeidet for et samnorsk mål er et ledd i kampen for sterkere nasjonalt samhold.

*

Språklig Samling er klar over at overgangen til et fellesnorsk riksmål vil skape vansker av mange slag. Vi ser imidlertid utviklinga som en historisk nødvendighet og mener at fordelene både på kortere sikt og i det lange løp, vil veie opp ulempene.

Det er Språklig Samlings overbevisning at samlingsarbeidet er til beste for vår kultur, og at det samnorske riksmålet vil bli et rikt språk — kan hende det rikeste i Norden.

II

Utviklinga fram mot ett norsk mål lar seg ikke stanse. Den kan hindres for kortere tid, men det samnorske riksmålet vil komme.

Det tvinger seg fram med en naturlovs nødvendighet.

I denne situasjonen må alle byggende krefter settes inn på å gjøre det kommende riksmålet til et så rikt og tjenlig redskap for ånd og tanke som råd er.

Rikdommen i språket avhenger ikke av de organene som normerer, men av de menneskene som nytter det.

Språket skapes på ny hver dag av hvert enkelt menneske.

*

Den som ser det som si fremste oppgave å stritte mot utviklinga, setter seg sjøl og sin egen innflytelse utafor dette kultiveringsarbeidet.

*

Landslaget for Språklig Samling ønsker å ta del i det dyrkings- og odlingsverket som må til for at språket skal kunne få sin fulle rikdom.

Vi mener at det nå er på tide å sette slagord, bokbål og skjellsord til side for byggende språkarbeid, og ser det som vår fremste oppgave å samle alle positive krefter om dette verket.

*

Hvordan skape en opinion

Den konservative pressa har et eget lag med de fleste ting, f. eks. med å skape en «opinion». Oppskrifta er slik:

Først lar man en riksmålstilhenger, eller flere, skrive spalte opp og spalte ned om samnorskens fordervelighet og riksmålets fortreffelighet. Så slipper man til en eneste samnorsktilhenger og gir ham høve til å imøtegå noen av de verste uetterrettelighetene. — Deretter får de opprinnelige skribentene forsvare seg.

Det gjør de ettertrykkelig og med nye påstander. I samme stund iler ei rekke nye riksmålskribenter til. De kan ikke «stilltiende være vidne til at samnorskens talsmann — dette statsautoriserte kaudervelsk — forvrenger fakta» osv., derfor får de spalteplass.

Samnorskskribenten føler seg tvunget til å forsvare seg mot både gamle og nye angripere, og før han veit ordet av det kjemper han aleine mot 4—5, kanskje 6—8, eller endog 10 krigere for det «pure riksmål».

Da er det at en annen samnorsktilhenger føler trang til å gå i felten. Han sender en artikkel til bladet, men den blir ikke trykt. Andre samnorskfolk sender også inn artikler. De kommer heller ikke på trykk.

I mellomtida dukker stadig nye riksmålskribenter opp på arenaen. Til sist har en inntrykk av at det kryr av dem.

Og det er meninga: En skal ha inntrykk av at det kryr av dem. Det er hensikten. Leserne skal få et overveldende inntrykk av riksmålets overlegenhet og overvekt slik at de spør seg: Hva kommer dette av?

Da står riksmålspressa ferdig til å hjelpe til med svaret: Det er selvfølgelig ikke flere som føler seg kallet til å forsvare den fæle samnorsken. En og annen overløper fins jo. Antagelig en som søker avansement innenfor skole eller administrasjon, men altså ikke noe flertall. Majoritet ten — det breie lag — står på riksmålets side. Det bør De også gjøre. Gløm at det er noe som heter samnorsk. Det er dømt til å mislykkes.

Når denne manøvren er gjentatt noen ganger, begynner den å virke. Det opprinnelig vage inntrykket blir til «visshet». En opinion er skapt.

De trur at vi overdriver? At slikt ikke foregår?

Det bør De ikke gjøre. Følg med i debattene i den konservative pressa. Legg f. eks. merke til ordskiftet i Aftenposten for omlag en måned sia: en samnorskmann mot et flertall riksmålsskribenter.

Så var det vel ikke flere samnorskfolk som ba om å få slippe til?

De tar feil. Vi veit bedre. Det var ikke plass til flere. Det passa ikke med opplegget. Forsøk sjøl, så skal De få se.

Max.

PIET HEINS DÅRLIGE OPPFØRSEL EI PRIVATSAK,

MEN HVOR MYE ER VÅR SKYLD?

Den danske lyrikeren Piet Hein — kanskje best kjent som Kumbel Kumbel — la for dagen en enestående mangel på takt i en prolog til den norske uka i København. Han «beskrev» norsk språk og språkstrid med lite velvalgte ord og blanda seg opp i ting han ikke har forutsetning for å forstå.

En del norske aviser har latt seg forarge. De spør hvordan et ellers intelligent menneske kan miste formene på denne måten og lurer på hvor han har de mangelfulle informasjonene fra.

Vi er ikke i stand til å stable på beina noen forargelse eller forundring i denne sammenhengen. At dikteren Hein viser dårlig oppførsel får bli hans egen sak, og når han sitter inne med mangelfulle informasjoner så er det vel ikke minst vår — samnorskfolkets — skyld.

Hva har vi gjort for å forklare danskene, svenskene og finnene språksituasjonen i dette landet? Det er grunn for noen og enhver til å granske sin samvittighet.

Har vi skrevet artikler og kronikker i andre nordiske lands aviser om språk- og kulturspørsmål slik som motstanderne våre gjør? Sørger vi for å få forfattere som går aktivt inn for vårt syn, som representanter til nordiske forfattermøter av ulike slag? Sender vi kultur- og språkambassadører ut på reise slik at de kan informere om vårt syn?

Kort sagt: Hva har vi gjort og hva gjør vi for å gi grannene våre et korrekt bilde av norsk språk og norske språkforhold?

Er ikke sannheten den at vi har sittet — og sitter på vår bak og venter på at synet vårt skal seire ved sin egen tyngde og uten at vi legger oss i selen?

Men kan noe fornuftig meneske forestille seg en slik mulighet? Bør vi ikke snart innse at situasjonen krever arbeid, arbeid og atter arbeid?

Vi skal ikke undervurdere de kreftene som arbeider mot utviklinga. Den penge- og arbeidskrafta som er satt inn, gjør det nødvendig med den høgste beredskap. Måtte Piet Heins ufine prolog få folk til å våkne. Slutt aktivt opp om Språklig Samling og dann effektiv motvekt mot de kretsene som sprer forvirring gjennom fortegning og falsk propaganda.

Det er så lett å skrike opp hver gang det skjer noe som en ikke liker. Men det er en «arbeidsmåte» som ikke fører fram. Det kreves utholdenhet og innsats. Innse det jo før jo heller.

....**ton**

Kåre Holt i Danmark

Kåre Holt har vunnet en stor lesekrets i Danmark. Et dansk forlag har trykt romanen hans om krigen i Norge, «Det store veiskillet», i tjue tusen eksemplar.

Han kolliderte der med en annen bil. Den han kolliderte med ringte til lensmannen og fortalte om kollisjonen.

Sarpsborg Arbeiderblad

„Fri sprogudvikling"

AV ARNE GRIMSTAD

Den som les «Farmand», har lagt merke til at vi endelig har fått vite av formannen i Riksmålsforbundet kva «fri sprogutvikling» er. Den har to hovudsider.

1. «Fri sprogutvikling» er det når private arbeidsgjevarar tvingar folka sine til å bruke ei særlig konservativ målform, for at dei sjølv ikkje skal lide av det økonomisk.

2. «Fri sprogutvikling» er det vidare når private språkgrupper vil diktere språket som dei offentlege organ skal bruke, gjennom press både utanfrå og innanfrå.

Under første kategori kjem det når aviser rettar kongen språklig, når dei i «fri sprogutvikling»s namn «rettar» manuskript som er uhøvlege fordi dei har radikale former, og når dei ukritisk tar inn alle angrep på radikalt språk, men refuserer saklege motinnlegg.

Under andre hovudsorten kjem alle dei ufyselege angrepa på norsk skole og offentlege innstansar. Som regel er innlegga prega av lite kunnskap om og enda mindre kjennskap til gjeldande norsk språkbruk.

Men alle som tenkjer, veit at vi stort sett har fri språkutvikling i landet vårt: Det vil seie at **alle** menneske privat kan skrive som dei vil.

Når det gjeld vårt offisielle mål, er det dei offentlege instansar som etter vanleg demokratisk praksis, avgjer det. Og det er sjølve grunnføresetnaden for at vi i det heile skal få ei mest råd er fri språkutvikling her til lands. I motsett fall ville dei reaksjonære kreftene ha tvinga alt mål i konservativ lei, stikk i strid med det levande, norske talemålet.

SPØRSMÅLET OM DE RADIKALE FORMENE I DEPARTEMENTET

Språklig Samlings forslag om å ta det radikale bokmålet med på statistikken over språket i skolekretsene, er sendt over til Kirke- og Undervisningsdepartementet til uttalelse, melder Statistisk Sentralbyrå.

Norsk målreising har vært inne på en del feilspor i tidas løp. Purisme og prinsipiell norskdom er satt foran det praktiske målet: et rikest mulig språk, mest mulig i pakt med norsk målbruk og stilkjensle.

Arbeidet i Landslaget for Språklig Samling er ikke bundet av slike forelda problemstillinger og målsettinger. Vårt eneste mål er å skape et språk som er rikt, velklingende og adekvat.

Biskop Norderval har sagt: «Etter alt å dømme kommer samnorsken til å bli et rikt språk. Det har det alle forutsetninger for å bli — et språk som forener i seg bokmålets bøyelighet og begrepsfylde og nynorskens veldige ordforråd fra natur og folkeliv og dens vakre klangfulle diftonger.»

Vi trur biskopen har rett og at det samnorske riksmålet vil gjøre norsk kultur rikere og mer levedyktig. Vi er overbeviste om at det vil bli det rikeste kulturspråket i Norden.

SPRÅKLIG SAMLINGS litteraturpris er tildelt

MIKKJEL FØNHUS

for hans bok

GULL-GRAVERNE PÅ FINNMARKS-VIDDA

Kr. 18,50. Innb. 24,50.

ASCHEHOUG

„NYNORSKENS SKJEBNETIME"

AV MAGNE AKSNES

Det er underlig å sjå den omsorga riksmålsfolk viser for nynorsken. Laurdag 16. februar hadde t. d. «Aftenposten» ein leiar med tittelen «Nynorskens skjebnetime». Utgangspunktet for funderingane der er et foredrag vestmannen Sigurd Sandvik heldt ved Norsk Språknemnds årsmøte, der han m. a. uttalte: «Går me lenger no i den tilnærmingsleidi som rettskrivingi frå 1938 og 1959 stakar opp, kjem me truleg til å få eitt mål i landet heller snøgt, og det vert bokmålet på lag som det er i dag. Men det var vel ikkje meiningi?»

«Aftenposten» slår fast at «riksmålet greier seg nok, mens derimot nynorsken er på retrett. Ja, det går så langt at nynorskfolk redder seg over i riksmålet, fordi det er så vanskelig å finne ut av alle de valgfrie, svevende former i nynorsken». Konklusjonen er: «Som skriftlig fag er det (nynorsken) allerede ødelagt — som muntlig fag kan det og bør det reddes i vår norskundervisning.»

Det er ingenting riksmålsfolket heller vil enn å tyne nynorsken som offisielt norsk skriftspråk, jamstilt med bokmålet. Dei veit at den raskaste og sikraste metoden ville vore om dei kunne hindre den moderniseringa nynorsken har gjennomgått sia 1938, og dermed gjøre dette språket så arkaisk at ingen ville bli i stand til å bruke det til å gi uttrykk for tankane sine lenger. Da ville jo nynorsken dø ut av seg sjøl nokså fort.

Mot denne bakgrunnen blir det lettare å forstå korfor riksmålsfolk er så ivrige til å stø opp om språksynet i Vestmannalaget.

At mange nynorskfolk har gått over til bokmål, lar seg vel ikkje nekte. Men årsaka til dette er slett ikkje den som «Aftenposten» gir. Grunnen er nok først og fremst den at nynorsken lenge var altfor lite i samsvar med den utviklinga som hadde gått for seg i dialektane. Folk var ikkje tente med et skriftmål som sette så trange grenser for ordtilfanget og heldt på så gammaldagse former. Dette blei det retta mye på i 1938 og enda meir gjennom Læreboknormalen av 1959. Nynorsken er nå mye ledigare og meir tidhøvelig enn før, ikkje minst fordi mange fleire ord av såkalt unorsk opphav er tatt med i ordlistene, bl. a. ord på an- og be-. Men ennå fins det altfor mange unødige små ortografiske ulikskapar mellom nynorsk og bokmål. Korfor kan det t. d. heite skjere og bere på nynorsk, skjære og bære på bokmål? Korfor skal ein halde på slike ulikskapar som saman-sammen, altar-alter, ongul-angel, ær-arr, fjortande-fjortende, bubleboble, bøn-bønn, elles-ellers, gut-gutt, roten-råtten? I alle desse orda bør nynorsken kunne lempe seg uten skade.

«Aftenposten» poengterer «den krise nynorsken befinner seg i» og forsømmer sjølsagt ikkje å slå enda et slag for «å få sidemålet ut av den høyere skole som skriftlig fag». Heilt fornøgde ville vel riksmålsfolka knapt bli før dei fikk bort resten av nynorskundervisningen og. Det gjelder jo om å få stengt ute norske ord, diftongar, aendingar og annen styggedom så langt råd er....

!

Svar på spørsmåla side 3:
1. I 1929. 2. Eyvind Fjeld-Halvorsen. 3. Postgironummer 163 78. 4. Biskop Monrad Norderval. 5. Rolf Nesch. 6. Gisle Straume. 7. Han fylte 80 år 9. januar i år. 8. Kjelde som gav diktergave til den som drakk av den. 9. Poul Borchsenius. 10. Den store tyske ordboka som omfatter 34000 trykksider.

Fra sekretariatet

Lokallaga kan vente med å sende inn årsmelding for 1962. Sekretæren vil sende ut skjema som laga kan føre meldingene på.

Vi minner om at lokallaga må sende fullstendig medlemsliste med årsmeldinga, slik at SPRÅKLIG SAMLING kan bli sendt til samtlige medlemmer.

★

Saker som lokallaga ønsker å få reist på landsmøtet til høsten, bør rapporteres til arbeidsutvalget.

★

Arbeidsutvalget har vedtatt å opprette «Språklig Samlings språktjeneste». Lektor Ivar Grotnæs skal virke som konsulent. Dersom medlemmer eller andre har språkproblemer som de trenger hjelp med, eller har spørsmål som de ønsker svar på, kan de vende seg til «Språklig Samlings språktjeneste», ved lektor Ivar Grotnæs, Kuvegen 8, Kjelsås.

Dagbladet

Norges nest største avis

Største Oslo-avis fra Lindesnes til Nordkapp

Opplag 100 000

Fås overalt hvor aviser selges.

Halldis Moren Vesaas:

„EIN DIKTAR SOM I SITT VERK GÅR GOD FOR EI FRAMTIDIG SPRÅKLEG SAMLING"

„Derfor skal du ha takk og pris"

Den organisasjonen som kallar seg Språklig Samling, har hatt den gode idéen å innstifte ein litteraturpris. Den prisen skal gis til ein forfattar som skriv på eit språk som peiker framover mot *det* norske språket som Språklig Samling og mange med dei ønsker eingang må bli det einaste her i landet. Når eg kallar denne idéen god, så har det to grunnar: for det første at det å lage ein litteraturpris alltid er ein god idé. I eit så lite land som vårt, og særleg i den tida vi lever i, treng dei som skaper litteraturen å få kjenne iblant at det dei gjer, blir verdsett. Kvart nytt bevis vi får på det, virkar stimulerande, og ikkje berre for den som får oppmuntringa. — Dernest, og ikkje minst, er idéen god fordi den fortel at Språklig Samling har innsett noko svært viktig ved språkutviklinga. Det nyttar ikkje å leie våre to språk nærare inn mot kvarandre dersom det viser seg at ingen diktar i sitt verk følgjer den rørsla — eller *foregrip* den rørsla, vil eg heller seie, for før vi prøver på å nærme bokmål og nynorsk til kvarande må vi søke inn til diktarverka og der finne garantien for at det går an. Finn vi ingen slik garanti, kan vi likså godt gi opp. Diktarane har no ein-gang sitt liv, sin gjerning meir intimt knytt til språket enn nokon andre. Eit språk som er ubrukbart for dei, er ubrukbart i det heile. Språklig Samling har, ved å innstifte denne prisen, vist at dei veit det. Det er altså ein diktar som i sitt verk går god for at ei framtidig språkleg samling her i landet er muleg, dei har ønskt å hedre på denne måten.

Til å leite ut denne diktaren vart det da som seg hør og bør nedsett ein jury: forfattarane Halldis Moren Vesaas og Kåre Holt, rådmann Theodor Broch og lektorene Arthur Tørå og Svein Hofseth. Vi var samde om at det måtte bli Mikkjel Fønshus. I over 40 år har han gitt ut bok etter bok på eit språk så friskt og levande og så grunn-norsk at eg er sikker på at alle les dei bøkene, — same kva innstilling dei har til språkstriden, og anten dei tenkjer over det eller ikkje, — kjenner at dette, det er likså vårt, likså eitt med vårt liv og vårt medvet som den naturen han har gjenskapt så meisterleg at vi ser og hører og lukter skog og fjell og sjø og elv når vi sit og les ei bok av Fønhus. Når hans bøker er så mykje lesne og så avhaldne, så kjem det kanskje ikkje *berre* av at han skildrar så levande det som vi alle er glade for at vi enno har så mykje av i dette landet: stor urørt natur, og dei liv som rører seg i den. Den trivselen vi kjenner i lag med Fønhus, kan òg ha litt av sin grunn i at språket i bøkene er så eitt med det han skildrar, eitt med alt dette som vi kjenner som så inderleg og umisteleg vårt. Eg trur eg våger den teorien. — Dine bøker, Mikkjel Fønhus, vitnar om eit språkleg gehør som er så sikkert at vi visst kunne sette deg aleine til å hjelpe inn i verda denne samnorsken som blir så ille utskjelt jamvel før han har teki til å sparka inne i mors liv. Gjorde vi det, fekk vi visst sjå mange måpande fjes rundt barselsenga: nei-men kjære, det *er* da ingen vanskapning! — I alle fall: garantien for at dette barnet, *når* det eingang — eller *om* det eingang — ser dagsens lys, skal vise seg å vere eit velskapt barn, *den* ser vi, vi som ønsker at det må bli fødd, i eit språk som ditt. Derfor skal du ha takk og pris! Det er vel fortent og vel unt.

ASCHEHOUGS ORDLISTER

Nettopp utkommet:

BOKMÅL 3 ved Halvor Dalene.

Med tilnærmingsformer innafor gjeldende rettskriving. Innb. kr. 7.00.

NYNORSK 3 ved Halvor Dalene.

Med tilnærmingsformer innafor gjeldande rettskriving. Innb. kr. 7.00.

„Listene er verdifulle hjelpemiddel for den som vil ha rask og effektiv hjelp til å skrive god og riktig norsk."

K. O. Winther i „Språklig Samling"

ASCHEHOUG

FØNHUS:

„En enhet der det beste fra begge sidene kommer med."

Utdrag av Mikkjel Fønhus' takketale. Talen ble holdt på valdresmål.

Jeg vil få takke hjertelig for Språklig Samlings litteraturpris. Det var en glede for meg å få den og det vakre kunstverket vil få en hedersplass på veggen min.

Jeg kan ikke si at jeg sjøl er nøyd med det språket jeg skriver, og en språkmann vil vel heller ikke være det. Fordi språket er inkonsekvent. Men det er ikke så lett å vite hvor radikalt en skal gå til verks, for ikke å få til motstandere dem en burde få med seg. Jeg kommer ofte i tvil: Skal jeg f. eks. skrive *kastet* eller *kasta*? Og slik videre med en hel del former. Men jeg har prøvd å lye meg fram. Og jeg har bygd mye på min valdresdialekt, som jeg har snakket det meste av mitt liv. Og ellers har jeg tatt opp ord fra mange kanter av landet, der jeg har fartet, for å få språket mest mulig allment.

Egentlig ville det for meg, som valdres, ha vært mest naturlig å skrive nynorsk. Når jeg ikke kom til å gjøre det, så hang det bl. a. sammen med at jeg aldri ble opplært i det i skolen. På middelskolen kan

jeg ikke huske vi hadde noen som helst nynorsk opplæring. På gymnaset hadde vi visst en liten bok, omtrent så stor som Luthers Katekismus. Og vi skreiv noen gjenfortellinger.

Språksituasjonen i dag er at verken bokmål eller nynorsk lar seg viske bort — bokmålet er nå også blitt en omfattende dialekt i landet. Og det fører neppe til noe heldig med en stadig stillingskrig. Det er spørsmål om det er noe annet å gjøre enn at begge parter heiser det kvite flagget og går fram til forhandling.

La oss da håpe at det vi arbeider i mot ikke ligger alt for langt bak horisonten: et språk som i alle fall de fleste kan være enige om.

Jeg vil atter takke for Språklig Samlings litteraturpris.

Tomas Refsdal:

Seiersutsikter i språkkampen

I Riksmålsforbundets tidsskrift skriver Arnulf Øverland bl. a.:

> **«Landsmålet kan ikke seire; det behøver vi ikke bekjempe.» — «Men bokmålet kan komme til å seire, hvis vi ikke samler alle våre krefter —» osv. osv.**

Når Øverland sier at de ikke trenger bekjempe nynorsken, for den kan jo ikke seire likevel, så sier ikke det oss noe nytt. De aller fleste har sikkert vært klar over at det er ingen ekte kjærlighet Riksmålsforbundets ledere har til nynorsken. De kan uten risiko tillate seg noen pene ord om den av og til — ofte av taktiske grunner — fordi de skjønner at det ikke er noe å frykte ved det.

De er forresten uhøflige i Riksmålsforbundet, som ikke bruker det rette ordet, det som er offisielt navn på målet, nemlig **nynorsk,** — men holder fram med den gamle benevningen «landsmål». Om de ikke nytter ordet «nynorsk» fordi dette er den offisielle tittelen (det skal vi ikke vente, for de er som kjent ikke **samfunns**individer nok til å bry seg om hva det offentlige bestemmer), så burde de to omsyn til hva denne målforms **egne dyrkere** har satt som tittel på språket sitt. Det ville være vanlig høflighet.

Men når Øverland skriver at bokmålet **kan** komme til å seire, **hvis** —» osv., da kan det jo være grunn til å nevne noen enkle kjensgjerninger. For hva er forholdet med bokmålet?

Jo, ved sida av at de fleste avisene bruker det, så læres det nå av omlag 75 prosent av **alle** skolebarna i landet, og de som ikke har bokmål, de har **nynorsk.** Det som Riksmålsforbundet meiner med «riksmål» er det **ingen** som har. Slik har forholdet vært **i årtier.**

Så en trenger riktig å være en gammal stabeis for ikke å innse at bokmålet for lengst **har** seira.

*

Noe annet er det at det i bokmålet er en svært stor valgfrihet, og at det der derfor kan være naturlig å diskutere hvilke ord og former der som kommer til å gå av med den endelige seieren. Men det er ei sak for seg.

Personlig hyller jeg **Språklig Samlings** standpunkt, som er å bygge skriftspråket på det som stort sett er landets vanlige talespråk.

Talespråket er nemlig det eneste **naturlige grunnlaget** for skriftspråket.

Så her skulle de største sjansene til **sluttseieren** ligge.

UT AV POLITIKKEN?

Språket må ut av politikken, hevder riksmålsfolket. Hva gjør de så for å fremme ei slik utvikling?

Høyres Pressekontor er det eneste «politiske pressebyrået» som har engasjert seg fullt ut i språkstiden — på de konservatives side.

Høyrepressa taler riksmålets sak med slik iver at en del av den til og med glømmer hva god presseskikk er.

Nestformannen i Kristiansand Unge Høyre tok initiativet til bokbålet der like før jul.

Så snart et kommunestyre skal sette navn på veger og steder spretter Høyres representanter i været og lager språkstrid.

Høyres representanter i skolestyrer og foreldreforeninger, tilsynsnemnder og hva det nå kan være nytter et hvert høve til å tale «sprogets sak».

Men dette er kan hende ikke politikk? Det skulle ikke være slik at det er «ut av Stortinget» riksmålsfolket mener når de sier «ut av politikken», for i Stortinget har jo de konservative et håpløst mindretall.

„GATA" „TORG" OG „HAGE" I SARPSBORG

NEDERLAG FOR DE KONSERVATIVE

Ordf. Andersen: Ingen grunn til å trekkes med de gamle formene

Sarpsborg formannskap og bystyre har nylig diskutert skrivemåten for gate- og stedsnavn. Det endte med sviende nederlag for de konservative.

Byens gatenavnutvalg hadde i et skriv til formannskapet foreslått å gjennomføre formene «hage», «torg» og «gata», men da saka kom opp i formannskapet satte Høyres representant, Thv. Grindstad, fram dette forslaget: «Ordene «torg» og «hage» der de er brukt skal fortsatt skrives «torv» og «have» og den bestemte form av ordet «gate» skal fortsatt skrives «gaten» og ikke «gata».»

Ved avstemningen fikk Grindstads framlegg bare 3 stemmer, mens 10 stemte for gatenavnkomiteens forslag.

Da saka seinere kom opp i bystyret, var det klart at mindretallsforslaget ville falle. Representanten Grindstad forsøkte da å få avgjørelsen utsatt. Som grunn for utsettingsframlegget opplyste han, at han var i ferd med å «undersøke lovligheten av departementets adgang til å pålegge en kommune å bruke en bestemt staveform ved fastsetting av gatenavn».

Ordfører Sverre Andersen svarte til dette at kommunen ikke har mottatt noe pålegg fra departementet om å bruke den ene eller den andre staveforma. Han fant ingen grunn til å utsette avgjørelsen.

— På skolen lærer barna i dag å skrive gata med aformen. I det hele kan det ikke være noen grunn til å trekkes med de gamle formene, sa ordføreren.

Etter en lengre debatt blei det stemt over Thv. Grindstads mindretallsforslag fra formannskapet, og forslaget falt igjen. Denne gangen med 41 mot 12 stemmer. Et sviende nederlag for de konservative i en by som ellers ikke kan rose seg av å være særlig radikal språklig sett.

Bjørneboe uten tvangstrøye

Den tidligere riksmålsforkjemperen Jens Bjørneboe har hatt ei lykkelig hand med oversettinga av Brenden Behans skuespill «Særlingen» som vi så i Fjernsynsteatret for ei tid sia. Språket kledde stoffet utmerket, og vi la merke til at også de mer «eleverte» av personene førte skikkelig norsk språk. Betyr dette at Bjørneboe har klart å kaste av seg den språkkonservative tvangstrøya som har ødelagt prosabøkene hans tidligere? I så tilfelle, ønsker vi ham til lykke.

Sunnmørsprisen til Ragnvald Skrede

Lyrikaren og kritikaren Ragnvald **Skrede** har fått Sunnmørsprisen for 1962 for diktsamlinga «Frå kjelde til sjø». Prisen blei delt ut på årsmøtet i Sunnmøre frilynde ungdomslag.

GISLE STRAUME TEATERSJEF I BERGEN

Skuespilleren Gisle Straume er ansatt som teatersjef ved Den Nationale Scene i Bergen. Han tiltrer 1. september i år.

I et intervju med Aftenposten opplyser han at han ikke akter å spille eller instruere i den tida han er teatersjef.

I Programbladet finner vi imidlertid denne uttalelsen:

—Etter hvert regner jeg med både å få spille og sette i scene....

Vi håper Programbladet har sitert ham rett. Det ville være synd om en så dyktig skuespiller som Gisle Straume ikke skulle bli å se på scenen på ubestemt tid.

Men vi er sikre på at han også som teatersjef vil gi oss kunst. Derfor ønsker vi lykke til.

Gisle Straume blei født i Holla i Telemark i 1917; tok artium i Skien og begynte på filologistudium; har skrevet en analyse av Garborgs skuespill «Læraren»; i 1945 hallomann i NRK; seinere knytt til Det Norske Teatret, Den Nationale Scene, Det Nye Teater, Rogaland Teater — som sjef — og nå sist Nationaltheatret.

Riksmålsforbundet pistrer til det dør, mener Venstres Pressekontor

I nest siste nummer hadde vi en artikkel om Riksmålsforbundets brev til universitetene i Bergen og Oslo. Forbundet ber som kjent universitetene trekke representasjonen i Språknemnda tilbake.

Venstres Pressekontor har i en artikkel tatt opp dette spørsmålet og skriver bl. a.:

«Riksmålsforbundet har sendt mange brev til Universitetet om dette, men hver eneste gang har resultatet vært det samme: Kollegiet har avvist kravet. Spørsmålet ble utførlig behandlet også denne gangen, men kollegiet fant ingen vesentlige nye momenter som talte for utmelding av Språknemnda. Dermed ble det et nytt avslag.

Det nye avslaget burde gjøre det begripelig for Riksmålsforbundet at det mest hensiktsmessige vil være å stoppe korrespondansen med Universitetet om medlemskapet i Språknemnda. På den måten kunne Riksmålsforbundet spare porto, og kollegiet ved Universitetet har ganske sikkert viktigere ting å forete seg enn å holde på med denne drøvtyggingen.

Vi nærer imidlertid bare små forhåpninger om at Riksmålsforbundet vil ta til fornuften. Til det har det visst altfor mange likhetstrekk med det lille dyret som holder på å pistre til det dør.»

SEKSTITRE I DANMARK

Mens riksmålets forkjempere her heime motarbeider «den nye tellemåten», har den danske undervisningsministeren K. Helveg sendt et skriv til danske skoler og rådd dem til å nytte «nordiske» tallord i undervisningen.

I en debatt i Folketinget i samband med saka brukte en av representantene uttrykket «nitten hundre og sekstitre».

Lars Berg

Forfatteren Lars Berg, medlem av Samlenormalnemnda, er gjenvalgt som formann i Hålogaland Teaterselskap.

Store språkmenn om norsk språkutvikling

Moltke Moe: «Her er ikke spørsmål om et *enten-eller,* men om et *baade-og.* Det som skal til, det er *blodblanding, sammenflyting*... Har De været i Gudbrandsdalen og set brævandet fra Otta strømme ut i Laagen? Saaledes maa ogsaa de to nærskyldte maalformer flyte sammen. Og det vil gaa som der: Den brægrønne strøm løper en mil eller to for sig selv, i kanten av Laagens graalige vand. Men til længer den kommer, til mere skjærer den grønne stripen ut i strømfaret. Og til slut er jøkelgrønheten borte, men ogsaa Laagens graahet. Hele elven har skiftet lett, tat en lysere grønlig farve..

Så norsk som *folket* blir, så norsk blir *målet.* Og jeg hadde nær sagt: det var en ulykke, om det blev «norskere». For liv og livsform må svare til hinanden... Men det skal ikke være nogen nordmand imot, om det skulde lykkes at få vort folk fuldnorsk.

— — Hver bølge suges nok delvis tilbake av attersuget. Men det er *fremslaget* som er det seirende — atterslaget fra den foregående bølge øker bare tyngden i næste ryg.»

Realskoleelever — forts. fra side 1

SAMNORSKEN vil nok vinne til slutt

vera med. No er det frivillig om ein vil la infinitiven ende på a eller e. Eg likar best eendinga, så den ville eg foreslå å ha i samnorsk, men her er sikkert mange ueinige. — Ord som tek til på be- eller som sluttar på -het eller -else skal ein ikkje bruke på nynorsk, fordi dei ikkje er norske nok. Desse ord meiner eg likevel må vera med i samnorsk, for dei er ganske vanlege i talespråket. — Elles meiner eg dei burde ta ein del ord, uttrykk og reglar frå kvart av språka og gjera det så enkelt og norsk som råd er.»

Ingeborg Bergljot Lagmannsgård: «Den beste løysinga må vera at desse to, nynorsken og bokmålet, etter kvart glir over i einannan til eit felles språk som vi med vørdnad kan kalla norsk. — Slik stoda er i dag, er ikkje vegen att lang.»

Berit Ruud: «Personleg tykkjer eg språksamling må vera noko å arbeida for. Det er svært tungvint med to skriftspråk i eit land. — Det er synd vi skal miste den reine norsken, men dansk er no eingong så innblanda at det ville vera umogeleg å få eit reint, norsk språk.»

Gunhild Steinmoen: «Somme har vore inne på den tanken å slå begge språka saman til samnorsk. Jau, dette trur eg ville vera den beste utvegen til å få eitt språk. Sjølvsagt er det mange som er mot dette framlegget. Ein del av dei skriv så stivt bokmål at har du lese ei side av det, må du gje opp.

Harald Hamborg: «Mi meining er at samling er det beste, fordi dette vil koma ein gong likevel. Det er om å gjera å få språkstriden ut av verda, og det er like godt å hoppa i det som å krypa i det.»

Odd Bråten: «— — Men det er særlig de siste åra at arbeidet for samnorsken virkelig har fått fart. Læreboknormalen av 1959 er den siste rettskrivinga vi har fått. I den finner samnorskfolka mange gledelige ting.

I dag arbeides det som aldri før med å få en ende på striden. De forskjellige gruppene i folket står skarpt mot hverandre. I Oslo er det ei konservativ gruppe, som holder fast på riksmålet. Det er helst rikfolk, som kan ofre veldige summer på arbeidet mot samnorsken. Likedan er det på den andre sida ei gruppe som bare holder på nynorsk. Imellom disse to står samnorskfolka. De prøver å føre de andre sammen .... Samme hvor intenst de enkelte gruppene motarbeider samnorsken, vil den nok vinne til slutt. Mange av de konservative har nok forstått åssen det vil ende, men de vil ikke gi seg.»

EITT ELLER FLEIRE . . . ?

(forts. fra side 1)

tider av dyktige menn og kvinner.»

Det er Nordens rikeste språk. Riksmålsordboka inneholder over 200 000 ord. Ved bruk har det vist sin rett til å være eget språk og hundretusen slåss for det når det blir angrepet.

Tungesvik mente forholda nå lå vel til rette for den oppgava Stortinget på demokratisk vis har lagt på Norsk Språknemnd: å dyrke og pleie de to språka med sammensmelting på folkemålets grunn for øye.

En måtte bare ikke forsere utviklinga. Det skriftspråket vi når fram til, må bli et språk høvelig for alle.

Winthers innlegg og sluttreplikk er trykt som kronikk i dette nummeret.

„Kuen" og „Jenten" — forts. fra side 1

Oslo Lærerlag:

LA LÆRERNE SLIPPE Å FØLE AT DE STÅR UNDER PRESS

Denne gangen gjelder det retting av hunkjønnsformer.

At lærerne føler denne stadige usikkerheten som en belastning, gir dette brevet fra Oslo Lærerlag klart uttrykk for:

De obligatoriske hunkjønnsformer i Læreboknormalen 1959.

I juni 1962 ble det fra skoleinspektoratet i Oslo sendt et rundskriv til byens folkeskoler der det vises til læreboknormalens bestemmelser om «at i folkeskolen skal ustøhet i bruken av hunkjønn ikke regnes som feil».

Ifølge avisreferat har stortingsmann Trygve Bull i Oslo skolestyre nylig uttalt at elevene til eksamen i folkeskolen kan skrive kuen og jenten uten å få feil for det.

..Vi har eksempler på at disse utttalelsene har skapt vansker for norsklærere i folkeskolen, og på oppfordring fra medlemmer av Oslo Lærerlag tar vi saka opp med departementet.

— — —

Som nevnt refererer rundskrivet fra skoleinspektøren til lærerne i Oslo seg til Ny læreboknormal 1959, der det er tatt ut av en større sammenheng. Det heter der bl. a.: «På den annen side har svært mange av de tradisjonelle felleskjønnsformer ennå en sterk plass i bevisstheten hos dem som bruker bokmålet. Dertil kommer at et stort antall ord har skiftende kjønn i ulike dialekter. Disse forhold taler for at en i barneskolen *bør gå fram med lempe når det gjelder elevenes bruk av hunkjønnsformer. Ved retting av skriftlige arbeider bør derfor ustøhet i bruken av hunkjønn ikke regnes som feil, men avvik fra de regler som lærebøkene følger, må påpekes, og systemet med hunkjønnsformer må innøves for de vanlige ords vedkommende».*

Både skoleinspektørens rundskriv og stortingsmann Trygve Bulls uttalelser er av noen tolket slik at lærerne ikke skal rette feil bruk av hunkjønnsord, eller at det står elevene fritt å bruke former som kuen og jenten.

Vi mener det er vanskelig nok å være norsklærer i dag p.g.a. alle de tillatte klammeformer, om ikke reglene for bruk av hunkjønnsformer også skal tolkes på forskjellig vis.

Styret i Oslo Lærerlag vil understreke at laget stiller seg nøytralt i språkstriden, men finner å måtte be om klare retningslinjer ved å få departementets tolking av nevnte sitet fra Ny læreboknormal av 1959 — slik at ikke lærerne føler at de står under press på grunn av feiltolkinger.

Ærbødigst for Oslo Lærerlag
Hagtor Traavik.

For andre lærere som strir med det samme problemet, kan det være godt å vite at Språklig Samling har tatt opp dette spørsmålet med departementet. Vi har samtidig bedt om at skolene må få klare retningslinjer.

Svaret fra departementet er velgjørende klart:

LÆREBOKNORMALEN
BRUK AV OBLIGATORISKE HUNKJØNNSORD I SKOLEN

Departementet har i tidligere skriv sagt at gjeldende regler ikke gir adgang til å tillate enendinger i bestemt form av obligatoriske hunkjønnsord.

Ellers vil departementet sende ut et rundskriv til skolene om visse spørsmål i samband med læreboknormalen.

Oslo 11. desember 1962.
Etter fullmakt
T. Sirevåg
sign.

La oss håpe at dette setter tingene så ettertrykkelig på plass at lærerne nå kan få ro til å utføre dette arbeidet de er satt til.

Tordenskjolds soldater — forts. fra side 1

MØTER I MOSS OG SARPSBORG OPPOSISJON FRA FREDRIKSTAD

— mennesker uten ansvar?» med Riksmålsforbundets formann, J. B. Hjort, som innleder, gjorde «Fredrikstadlaget» diskusjonen til en debatt om språkspørsmål.

Og da nestformannen i landslaget blei innbudt til å holde foredrag i gymnasiastsamfunnet i Sarpsborg, møtte de faste debattantene opp der også; og det trass i at sarpsborggymnasiastene nylig har starta sin egen riksmålsforening. Opposisjonen og argumentene måtte de hente fra Fredrikstad. Riksmålsforeningen på stedet så seg ikke i stand til å ta opp kampen.

Det er klart at så iherdige talsmenn for riksmålets sak kan gjøre inntrykk på ei forsamling. De kan sprette i været på korteste varsel og representere «det syn som innehas av det store flertall av alle nordmenn». Det gir skinn av bredde.

Vi som møter disse samme menneskene fra møte til møte, veit imidlertid at det er Tordenskjolds soldater som er på ferde, og det gir oss en følelse av at bredden i riksmålsopposisjonen ikke er så stor som enkelte vil ha det til.

Språklig Samlings Venner — forts. fra side 1

GI EI GAVE!

GJØR SPRÅKLIG SAMLING STERKERE

Hødnebø, Smestad, kr. 25, prof. Ragnar Frisch, Oslo, kr. 20,—, Gudrun Aavik, Akkerhaugen, kr. 20,—, Reidar Aavik, Akkerhaugen, kr. 20,—, Thomas Vinje, Ålesund, kr. 20,—, Einar Tønnesen, Nøtterøy, kr. 20, Asbj. Bjørnestøl, Vågsbygd, kr. 20,—, Henrik Sødal, Sandvika, kr. 50,—, Martin Tranmæl, Oslo, kr. 50,—, T. G. Dybing, Flekkefjord, kr. 10,—, Odd Vollan, Oslo, kr. 20,—, Kay Piene, Smestad, kr. 20,—, overlærer Engebrethsen, Skien, kr. 20,—, Aslak Nordbøe, Arendal, kr. 20,—, Hans M. Wivestad, Ski, kr. 20,—, Hallvard og Olga Berg, Lisleherad, kr. 20,—, Petter Kolberg, Gvarv i Telemark, kr. 20,—, Oddm. Hoel, Stortinget, kr. 20, skoleinsp. T. Bråten, A. Moland, kr. 20, Eldbjørg & Jarle Benum, Verdal, kr. 20,—, o.r.sakf. Olav Øyehaug, Oslo, kr. 20, Arne Opheim, Lillehammer, kr. 20,—, Kjell Lund Hvoslef, Arendal, kr. 20,—, Olav Dalgard, Jar, kr. 20,—, Brynjulf Tangen, Otta, kr. 20,—, Sigrid og Kaare Aamlid, Grimstad, kr. 200,—, rektor H. Dahl, Sortland, kr. 20,—, rektor Kr. Opstad, Elnesvågen, kr. 20,—, Gunnar Næs, Fevik p.å., kr. 20,—, Eilif Farsjø, Nesttun, kr. 20, Anders Stølen, Molde, kr. 20,—, Arne Holen, Arendal, kr. 20,—, Waldemar Brøgger, Oslo, kr. 30,—, Fridtjov Mæle, Hinna, kr. 20,—, Emil Herje, Trondheim, kr. 20,—, distr.veterinær Ivar Grande, Indre Nærøy, kr. 30,—, lærer Olav Tjørhom, Egersund, kr. 20,—, dosent Åse Gruda Skard, Lysaker, kr. 25,—, avd.ing. S. Huseby, Bratsberg i Strinda, kr. 20,—, Jon Buset, Oslo, kr. 10,—, Ivar Refnin, Skien, kr. 20,—, Tomas Refsdal, Rjukan, kr. 20,—, skolest. T. Kjøsnes, Selbu, kr. 20,—, Lars Moen, Dombås, kr. 10, Håkon Thomassen, Eidsvoll, kr. 25,—, dr. Mathisen, Røsvik i Salten, kr. 25,—, Per Aamlid, Arendal, kr. 20, Arne Salveson, Arendal, kr. 20,—, Birger Opsahl, Vollebekk, kr. 20,—, Gunnar Floystad, Fiansvingen, kr. 20,—, Oluf Løvsletten, Sunndalsøra, kr. 20,—, Anna Abusdal, Kr.sand S, kr. 20,—, Odd Midttun, Sunndalsøra, kr. 20,—, Nils Hjelmtveit, Eydehamn, kr. 25,—, Haalke, Lillehammer, kr. 50,—, Anders Skogen, Svelvik, kr. 25,—, Trygve Fitje, Porsgrunn, kr. 20,—, Peter Kjeldseth-Moe, Stortinget, kr. 20,—, Lars Løvoll, Hadeland, kr. 20,—, lensmann Hals, Batnfjordsøra, kr. 20,—, Torgeir Sporestøyl, Mofossen p.å., kr. 20,—, lærer Olav Tjørhom, Iagard, Egersund, kr. 20, Svale Solheim, Oslo, kr. 20.

BLI MEDLEM!

☆

STØTT SPRÅKLIG SAMLING

☆

Skriv til adresse postboks 636, Oslo og be om nærmere opplysninger.

SPRÅKLIG SAMLING

Adressene til
redaktøren: Fagertun 4c, Jeløya.
redaksjonsekretæren: Nesbyen, Hallingdal.
ekspedisjon: Postboks 636, Oslo. **Postgirokonto** nr. 163 78.

Annonsepriser:
Svart/kvitt: Alle sider 50 øre pr. mm.
Svart/kvitt og en farge: 80 øre pr. mm.

Abonnementspris: kr. 5,— pr. år

TRYKT HOS S. BERN. HEGLAND, FLEKKEFJORD.

„Sinkenes babbel" er bedre skolespråk enn nynorsken som er et kulturspråk, mener riksmålfolk

Riksmålspressa gler seg stadig over skolekretser som går over fra nynorsk til bokmål — eller „riksmål", som noen er frekke nok til å kalle det

Indianerne hadde — såvidt vår barndoms indianerbøker — et uttrykk som lød: å tale med dobbelt tunge.

Vi syns det er et dekkende uttrykk for riksmålspressas opptreden i denne sak.

Riksmålsfolk blir aldri trøtte av å understreke sin kjærlighet til og forståelse for nynorsken. Så seint som i Frisprog nr. 3 for i år skriver lederskribenten: «Det er nemlig en kjensgjerning at det sentrale sprogstridsspørsmål i dag er forholdet mellom riksmål og samnorsk. Hvis målfolket vil, kan det når som helst inntre fredelige tilstander mellom nynorsk og riksmål!»

Som en forstår: lutter idyll. Det er samnorsken som er fienden, og da selvfølgelig også samnorskens ektefødte barn: bokmålet.

Men hvordan kan det da ha seg at riksmålsfolket arbeider for å få den nynorsken som de elsker, eller i alle fall fordrar, ut av skolen til fordel for det bokmålet som de ser som det verste av alt?

Hvordan kan det ha seg at dette forferdelige bokmålet — dette lapskausmålet» eller «sinkers babbel» for å sitere i fleng noen av riksmålsfolkets mest brukte karakteristikker —, hvordan kan det ha seg at **det** plutselig heter «riksmål» når foreldrene går inn for det ved avstemninger i skolekretsene?

For kort tid sia kunne bladet «Sarpen» fortelle at Nørvesund skole i Borgund var gått over til «riksmål».

I ungdomsdebatten i radioen kort etter jul sa riksmålsrepresentanten: «Jeg vil fortsatt kalle mitt sprog for riksmål, selv om det ikke er den offisielle betegnelse. Den offisielle betegnelse, herr programleder, dekker **et annet begrep** — det er nok **et annet sprog.»**

Men når dette målet — som altså er «et annet sprog» — velges av tusenvis av foreldre landet rundt, da er det altså plutselig «samme sproget». Forstå det den som kan.

Hadde vi ikke vært så redde for sterke uttrykk, ville vi kalt det svindel.

Hjelperettskriving

Et ufonetisk språk skaper lesevansker, mener professor Rose E. Sabaroff ved Harvard University. Det gjør seg særlig gjeldende i engelsk-språklige land fordi avstanden mellom talespråk og skriftspråk der er ekstra stor.

Det er nå satt i gang forsøk på å lage et fonetisk hjelperettskrivingssystem som skal hjelpe barna over de første skrivevanskene.

Takk være de mange rettskrivingsreformene har vi ikke det samme problemet i Norge. Vi ser det som et mål at orda skal skrives slik som de uttales.

Pinlig for Høyres Pressekontor

Tier klokelig stille

Det var ikke bare «enkelte høyreaviser» som gikk på limpinnen da et visst bildeblad forkynte at «skulestyrar Hans Nilsen Møhl» hadde radbrekt julesangene våre.

Etter som den ene høyreavisa etter den andre brakte **samme** harmdirrende lederartikkel om saka, skjønte vi at høyere makter sto bak. Mistanken falt på Høyres Pressekontor som har det som oppgave å bestemme hva høyreavisene skal mene om «sproget».

Vi sendte straks brev til redaktør Halle, lederen av HP, og ba ham bekrefte eller benekte at byrået var gått på limpinnen og hadde sendt ut den komisk harmdirrende artikkelen. Brevet blei sendt 7. januar. Vi har ennå ikke hørt noe fra HP.

I brevet stilte vi m.a. dette spørsmålet:

— Akter De å sørge for at Høyres Pressekontor sender ut en ny artikkel der det beklages at samnorsken og samnorskfolk er angrepet på falsk grunnlag og der det tas avstand fra de metodene bildebladet NÅ i dette tilfellet har grepet til for å sverte motstanderne i språkstriden?

Vi veit i dag at noen slik beklagelse ikke er blitt sendt ut. Kommentarer er overflødige.

EI SAMANSMELTING ER DEN SJØLVINNLYSANDE LØYSINGA,

skriver lektor i Den Høgre Skolen

I tidsskriftet Den Högre Skolen skriver lektor Arne Johan *Waldenström* m. a.:

«I og med at bondekulturen som jo var den eigentlige folkekulturen i Noreg i første halvparten av det 19. hundreåret, har fått full godkjenning i alle grupper av folket, skal *dei nasjonale elementa smelte saman med element av fremmendt opphav som og har fått heimstadrett i landet. Ei samansmeltning av dei skriftformene vi i dag nemner som nynorsk og bokmål er difor den sjølvinnlysande syntesen og løysinga.*

Det er nemleg slik at det folkelige talemålet er blitt ei samansmelting av bygdedialektar og bydialektar. Ivar Aasen bygde på talemålet i bygdene på Vestlandet i tida før 1850, altså i det relativt statiske bondesamfunnet. Men i den andre halvparten av det 19. hundreåret var det norske bondesamfunnet under sterk omforming, og svært mange vandra ut til byane eller til andre land. Bare i tiåret 1875 til 1885 auka folketalet i dei norske byane med 100 000, noko som stod i samband med ei økonomisk krise i jordbruket.

Innvandrarane frå landet fann seg litt om senn arbeidsplass i industrien. Dei tok med seg sine bygdedialektar, men dei fjerna dei mest typiske kjennemerke i dialektane sine samstundes som dei la seg etter dei mest typiske kjennemerke i dialekten i den byen dei slo seg ned i. Men det var ikkje «det dannede talemål» i byane innflyttarane kom i kontakt med, det blei dialekten til mannen som budde der i gata frå før. I kor stor monn dei gamle bydialektane var påverka av embetsmennenes meir litterære språkføring, er eit spørsmål som er svært mykje diskutert, men ikkje på nokon måte avklara.

Det vi kan slå fast, er at talemålet til den nye folkegruppa i landet vårt, industriarbeidarar og innflyttarer til stasjonsbyar og større bygdesenter, har nådd fram til eit talemål som i stor monn er ei samansmelting av bygdedialektar og bydialektar. Eit skriftspråk på folkemålets grunn skulle difor vere ei skriftform bygd på dette nye talemålet, altså eit tredje alternativ.»

*

«Målet vårt må vera eit skriftspråk der ord som blir uttalt på same måten over storparten av landet, får eit felles ordbilde. Ord med svært ulik uttale må få to jamstilte former, ei form med rot i nynorsk og ei form med rot i bokmål. Alle ord som hører naturleg heime i begge dei nåverande skriftspråka, må komme med i det felles skriftspråket. Derved ville vi få eit rikt språk med rikelig høve til nyansering. Og det vil stå fram diktarar, ikkje minst frå dei nye folkegruppene, som vil halde fram med odling av språket, slik som Hamsun, Hoel og Øverland har odla på norskdansk, og Garborg, Duun og Vesaas har odla på det skriftspråket som Ivar Aasen samla grunnlaget for.»

Studentane skriver „riksmål" fordi dei er redde for karakterane sine, meiner studentbladet „Apropos"

«La oss få språkdebatt i Studentersamfundet», skriver bladet Apropos, organ for Studentmållaget i Oslo.

I same artikkelen finner vi dette avsnittet som bør få både den eine og den andre til å tenke seg om: ....

«Ta språknemnda til dømes. Kor stor prosent av studentane veit kva den verkeleg står for, korleis den er samansett, kva slag folk som sit der? Eller, kva veit gjennomsnittsstudenten om det som er gjort av språknemnda, om det som faktisk står i læreboknormalene? Så lite at det er lik null! Men kven skulle vere nærare til å orientere seg her enn ein såkalla «akademikar»?

Det er deprimerande å høyre at studentar i eksamensoppgåver skriv eit stivt «riksmål» for at dei ikkje skal bli sett ned i karakter p.g.a. språket, nynorsk eller vanlig bokmål. — Ja, det høyres sinnsvakt ut, men tendensen er utbreidd.»

Til eksempel for andre

Etter oppmoding fra Språklig Samlings tillitsmann i Hallingdal gikk styreren i Nesbyen Samvirkelag med på å fjerne et butikkskilt med følgende tekst: Venligst sett vesken her. Bruk en kurv. — Det nye skiltet fikk denne teksten:

VENNLIGST SETT VESKA HER. BRUK EI KORG.

Frihet, tvang og valgfrie former

I Stavanger Aftenblad (V) finner vi denne artikkelen av rektor, tidligere Stortingspresident, G. Natvig-Pedersen:

Noen sinte unge menn protesterer mot tvangen i morsmålsundervisningen her i landet. Hva består så denne tvangen i? Vi har faste regler for skriftspråket, en skriftnormal, som alle elever må lære og bruke mens de går på skolen. Når de er ferdige på skolen, kan de skrive som de vil privat om de finner det praktisk og fornuftig. I offentlig tjeneste må de sjølsagt bruke den offisielle skriftnormalen.

En slik skriftnormal har de i alle kulturspråk. Om en ikke hadde det, ville det bli rot i språkbruken. Alle skjøndet. Likevel protesterer norske gymnasiaster i Kristiansand og andre steder. Blir de presset til å forklare sin merkelige opptreden, svarer de gjerne at de er imot at Stortinget skal bestemme om morsmålet. Hvem skulle ellers gjøre det? Gymnasiastene i Kristiansand eller Arnulf Øverland?

Undertiden viser det seg at ord og former de protesterer mot i frihetens navn, er valgfrie. De er altså slett ikke nødt til å bruke dem. Da klager de ofte over valgfriheten. De vil ha fastere regler, mer tvang. Logikken er ikke særlig klar.

Aller svakest synes jeg nok grunnlaget er for protest mot lærebøker som fører inn særnorske ord. Her kan det nok av og til kjennes som stilbrudd. Men det er aldri tale om tvang. Elevene er sjølsagt ikke nødt til å ape etter ord og former fra lærebøkene, som de misliker, så sant det ikke gjelder obligatoriske former. I ordvalget står en svært fritt i bokmålet. Og det er bl. a. gjennom denne friheten at bokmålet vårt etter hvert er blitt så norsk og så folkelig som det er i dag.

På ett punkt er likevel norske gymnasiaster verre stilt enn deres kolleger i Sverige, Danmark og mange andre land. De må framleis lære to offisielle, likestilte norske målformer, til tross for at skilnaden mellom våre to mål er blitt stadig mindre ved en naturlig tilnærming mellom de to mål i tale og skrift.

Dette betyr økt tvang for gymnasiastene i Norge. Her har de god grunn til å kreve en lette. Vår språkpolitikk tar da også sikte på fortsatt tilnærming for å komme bort fra ei målkløyving som for mange i dag synes helt meningsløs. Men når de blir stilt overfor denne fornuftige løysing av målstriden, da ser somme av de sinte unge menn rødt. Da griper de til klisjeord som skamnorsk, da begynner de å brenne bøker som i middelalderen.

I rein egeninteresse — for å komme bort fra tvangen og slitet med å lære to norske mål — burde de jo heller støtte arbeidet for ett norsk skriftspråk. De klokeste av dem vil vel også gjøre det når de får tid til å tenke gjennom problemet.

G. Natvig-Pedersen.